

Published on www.bilvavi.net

[Home](#) > בלבבי ג - פ' ה מוסר

בלבבי ג - פ' ה מוסר

מוסר

תוכן העינים

הקדמה: דברי ר' ירוחם ממיר איך לומדים מוסר, יציאה מחיי גשמיות לחיי רוחניות ביאור עומק המושג, מבט פנימי לחיים.

ענף א' הבעיה המצויה אצל לומדי המוסר, מדוע נצרך ללמוד מוסר, יש מן הלומדים שהמוסר מכניסם לעצבות, מהי הסיבה שרבים רחקו מעבודת ה' אמיתית.

ענף ב' טעם נוסף מדוע נצרך ללמוד מוסר, הרע שולט בב' האיברים העיקריים מח ולב, ללימוד המוסר נצרכת הסתכלות בריאה וישרה, כח הרע שולט בלב בב' בחינות, לימוד המוסר ברגש ובמנגינה מעוררת בכי.

ענף ג' דברי הסבא מקלם כיצד ללמוד מוסר בעיון, יש לכתוב את בירור המוסרים כצורת "חבורה", סוד ההצלחה בהבנת דברים בבירור הוא - הניגוד, בשביל ו"השבת אל לבבך" מוכרחים ידיעה ברורה.

ענף ד' הדרך לעבודת המוסר, טעות יסודית בקבלת קבלות, הצורה הנכונה לקבל קבלות, מלחמה כנגד כח אחד היצה"ר - הגוף, ה"לשמה" מאחד את כל עבודת ה'.

ענף ה' כיצד לנהל פנקס קבלות, ד' זמני תשובה, לכל כלל יש יוצא מן הכלל, לא לקבל קבלות לזמן ארוך, קבלות מתוך שמחה ולא מתוך עצבות.

ענף ו' עבודת המוסר מתוך פשטות, בעיה קשה בצורת העבודה של רבים, דוגמאות מעשיות לעבודת הפשטות, התבוננות פשוטה יכולה להביא את האדם להכרה באין סוף.

ענף ז' מבט נוסף בעבודת הפשטות, ג' מבטים בנפש איך לגשת אל הקב"ה, איך יגש האדם לעבוד את בוראו במבט של מלך, ביטול גמור למלכותו יתברך מוליד שלווה ומנוחת הנפש גמורה.

ענף ח' גישה נפשית לקב"ה מתוך מבט של "אבא", דוגמאות מעשיות כיצד לקנות מבט של "אבא" בחיים, לימוד התורה מתוך מבט של "אבא", תפילה מתוך מבט של "אבא", תמיהת רבים.

ענף ט' לשמה מתוך פשטות, מעשה רב מהח"ח כיצד כיון כל מעשיו לש"ש, כיצד נראית תפילה לש"ש, כיצד נראית אכילה לש"ש, כוונות לשמה בפשיטות ותמימות.

ענף י' הכרח לעבודת מוסר אמיתית - הרגש דק, יש ב' טעמים מדוע נצרך הרגש דק לעבודת המוסר, מי שאין לו הרגש דק מוכרח להתפלל ולבכות על כך לקב"ה, יש באדם הכרה ותת הכרה, כיצד יכיר האדם את תת הכרתו, אפשר להכיר את התת ההכרה ע"י הרגש דק, הטעות המצויה.

הקדמה לפרק המוסר

דברי ר' ירוחם איך לומדים מוסר

פעם ניגש בחור לר' ירוחם ושאל אותו: "איך לומדים מוסר?" השיב לו ר' ירוחם: "כמו שלומדים גמרא". ננסה לבאר את כוונת דבריו של ר' ירוחם.

הנה כל בן תורה יודע, שכשניגש ללמוד סוגיא, בהתחלה לומד הוא את הפשט הפשוט בסוגיא. אך ברור לו שעדיין לא הגיע כלל לעיקר הסוגיא, שהיא הבנת הסוגיא לעומקא והבנת יסודות החילוקים שבין כל דין ודין המבוארים בה. ובירור זה דורש עמל וגיעה להגיע לשורשי הדינים ולהשיגם על בוריין. וכשנבוא להגדיר את הדבר, הרי הוא כדברי הגמ': "אי לאו דדלאי לך חספא לא משכחת מרגניתא תותא". והיינו שעלינו לחפש בכל דין מהו שורשו ומהותו של הדין ובזה נקנית הסוגיא.

זוהי צורת לימוד הגמ' המוכר לכולנו. והנה אומר ר' ירוחם דלימוד המוסר כלימוד הגמ'. והיינו שכמו שכלימוד הגמ' עמלנו הוא למשקל חספא ולמשכח מגרניתא, אף בלימוד המוסר, עלינו למשקל חספא ולמשכח מרגניתא. אלא שהדברים צריכים ברור מהו ה"חספא" ומהו "המרגניתא" בלימוד המוסר.

יציאה מחיי גשמיות לחיי רוחניות - ביאור עומק המושג

דבר ברור הוא לכולנו שענינו של לימוד המוסר הוא, להוציא את האדם מחיים של גשמיות לחיים של רוחניות, ואם כן עלינו לדעת קודם מהו ההבדל המהותי בין החיים הגשמיים לחיים הרוחניים [ואף שהחילוק ביניהם ברור שזה גשמיות וזה רוחניות, מ"מ יש הבדל מהותי ביניהם וכמו שנבאר] ובכך נידע מהי צורתו האמיתית של לימוד המוסר.

כתב החזו"א [אגרות חזו"א ח"א אגרת ג']: "כי הלא אמרו אין ד"ת מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליהן, המיתה שבכאן הוא נטיה מפשוטם של החיים לעומקם של החיים לתוך תוכם של החיים", עכ"ל. דבריו המאירים הללו של החזו"א מגלים לנו יסוד נפלא בעיקרון של החיים. יש חיים שטחיים ויש חיים בעלי משמעות עמוקה

"לתוך תוכם של החיים". ומגלה לנו החזו"א שכשאדם חי חיים גשמיים, הרי הוא חי בפשטות ובשטחיות של החיים. ורק כשזוכה לחיות חיים רוחניים זוכה להכנס לעומקם של החיים לתוך תוכם של החיים, וננסה לבאר את דבריו.

מבט פנימי לחיים

אדם שחי בלא הרגשה של אמונה והשגחה פרטית [ואף שיודע שהיא קיימת אבל אינו חי עמה בהרגשה יום יומית], כשרואה אדם שסובל, רואה הוא את הסבל ולא יותר. אבל אדם שחי עם אמונה בהשגחה פרטית, הרי הוא מתבונן מהי הסיבה לסבל? מחמת מה הוא מגיע? ועונה לעצמו שהלא הקב"ה הוא שנתן לאדם את הסבל עבור כפרת עוונות או כיוצ"ב. הרי שסבל זה קיבל ע"י ההסתכלות הפנימית תוכן אחר לגמרי ממה שהיה נראה בחיצוניות למי שלא התבונן בו. זהו ההבדל בין חיים רוחניים לחיים גשמיים, שבחיים גשמיים רואים את המסובב ואין יורדים לעומקם, והחיים הרוחניים מגלים לנו את פנימיות החיים. וכן הוא בכל דבר ודבר, האדם הגשמי רואה רק את החיצוניות בכל דבר, והאדם הרוחני רואה את המהות והסיבה של כל דבר ודבר.

קדמונינו ז"ל המשילו את הדבר לפרי שמעליו קליפה, שמי שרואה את הפרי מבחוץ נדמה לו שכל תוכו של הפרי ממולא באותה קליפה שרואה מבחוץ. אבל מי שטורח לקלוף את הקליפה רואה כמה הקליפה חסרת משמעות לגבי הפרי שבפנים, וכל ענינה של הקליפה הוא להגן על הפרי ולא יותר.

דבר זה הוא בכל ענין וענין בעולם, וכידוע שהעולם מלשון העלם, שכל העולם הוא הסתר לפנימיות, החיצוניות היא גשמיות והפנימיות מלאה בתוכן רוחני עמוק. ולא רק בדברים גשמיים כן הוא, אלא אף בדברים רוחניים כגון תורה ומצוות, מי שלא יתבונן בהם לעומקם, לא השיג אלא את החיצוניות שבהן. וכאותו אחד שלומד סוגיא במרוצה שלא השיג כלל את מהות הסוגיא, כן בכל דבר ודבר שבעולם רוחני וגשמי בלא התבוננות עמוקה לא השיג מתוכן הדבר

כלל. וזה ענינו של לימוד המוסר, ללמוד בכל דבר את התוכן הפנימי שלו, ולחפש את הדרך להחדיר לחיינו את

תוכנו האמיתי בכל ענין. ועל זה יסדנו את הפרקים שלפנינו לבאר בתוך עולמינו - עולם התורה - את מקצת התוכן הפנימי של התורה ועבודת ה' לנסות "למשקל חספא ולמשכח מרגניתא תותא".

ענף א'

הבעיה המצויה אצל לומדי המוסר

עינינו הרואות, שרבים הלומדים מוסר, נופלים ומתייאשים במשך הזמן. ואף אלו שעדיין מחזיקים מעמד, מ"מ אין ניכר עליהם שינוי גדול.

יש מן הלומדים שמרגישים בבעיה זו, אלא שתולים עיניהם בדברי אור ישראל וקודשו, שאמר, שאף אם האדם אינו רואה שהמוסר פועל עליו, ידע שהוא פועל. אלא שהדבר דומה, למשלו של ר"ע עם האבן והמים ששחקה.

ודאי דברים אלו נכונים, אולם כל זה נכון במי שלומד מוסר בצורה הנכונה, אולם כיום ירדה שכחה לעולם, ורק יחידים יודעים איך לומדים מוסר בצורה הנכונה, וכל השאר, אינם אלא דמות בלבד של לומדי מוסר.

בענפים אלו ננסה לבאר ב"ה מהי הצורה הנכונה ללמוד את תורת המוסר.

מדוע נצרך ללמוד מוסר

ראשית נתחיל ונבאר מדוע צריך ללמוד מוסר.

סיבת בריאת האדם בעולם ע"י הבורא להיטיב לנבראיו. ומפני שהמקבל ללא שנותן כלל, יש לו "נהמא דכיסופא", לכך יצר הבורא את האדם טוב ורע, שתהיה לו אפשרות בחירה בין טוב לרע. ואם יבחר בטוב יקבל שכרו, נמצא מקבל שכרו כגמול על עבודה ולא כמתנה, ובזה לא ירגיש "נהמא דכיסופא".

נמצא שהאדם נברא טוב ורע. היכן נמצא הטוב והיכן נמצא הרע? שניהם גם יחד טמונים עמוק עמוק באדם. הטוב, מורגש לכולם. הרע, למי שלא מורגש גודל תוקפו, יעוין בחובה"ל (שער יחוד המעשה פ"ה) וז"ל: "בן אדם! ראוי לך לדעת, כי השונא הגדול שיש לך בעולם הוא יצרך, הנמסך בכוחות נפשך, והמעורב במזג רוחך, והמשתתף עמך בהנהגת חושך הגופניים והרוחניים. המושל בסודות נפשך וצפון חוברך, בעל עצתך בכל תנועותיך וכו" עיי"ש היטב. נמצא, שבין כוחות הטוב, ובין כוחות הרע,

טמונים עמוק עמוק בתוך האדם. אין אדם שלא מעורב בו טוב ורע. עתה תפקידו של האדם לעקור את הרע מתוכו.

אם לא יכיר האדם היכן בדיוק נמצא הרע, ומהי מהותו, מה הם תכסיו, וכו' וכו'. כיצד ידע לעקרו מתוכו? בשביל זה מוכרחים ללמוד מוסר. ראשית, בשביל להכיר את הרע היטב, ורק אח"כ להלחם בו. וכל זה מכח התורה והמוסר, כפי שיבואר בהמשך ב"ה.

יש מן הלומדים שהמוסר מכניסם לעצבות

יש אנשים, שכאשר לומדים מוסר ומתגלים להם חסרונותיהם, הם נכנסים לעצבות. אדם שזה מצבו, ידע שיש לו חוסר הבנה בסיסי בשביל מה הוא חי בעוה"ז, וכי הוא קבע את החסרונות של עצמו? הוא איננו מבין, שכל הסיבה שהוא נמצא כאן בעוה"ז, הוא רק מפני חסרונות אלו. לולי שהיו לו חסרונות אלו, הוא לא היה כאן כלל. אדם חייב להבין, שבשביל זה הוא חי כאן, למען לעמול עם נפשו, לתקנה מחסרונותיה. זו האמת, ואי אפשר לברוח ממנה.

כל מי שבאופן טבעי יש לו משיכה לאמת, הוא נמשך אחר המוסר, ומי שלא נמשך אחר המוסר, בידוע שרחוק מן האמת.

מתחילה, כשאדם ניגש ללמוד מוסר, צורת הגישה צריכה להיות, שהוא ניגש לברר מה תפקידו הפרטי בעולמו, מה חלקו הרע שנתן לו הבורא שלשם כך שלחו לעוה"ז. אם אדם ניגש כך ללמוד מוסר, הוא ניגש בשמחה. אין לך שמחה יותר גדולה ממה שאדם מברר לעצמו לשם מה הוא חי? מה הקב"ה רוצה ממנו?. אוי לו לאדם שיתברר לו לאחר מאה ועשרים, שהוא לא ידע כלל לשם מה הוא חי. היש לך שמחה גדולה מזו, שאדם ברור לו מה הוא רוצה מעצמו, ומה הקב"ה רוצה ממנו?

מהי הסיבה שרבים רחוק מעבודת ה' אמיתית

מהי הסיבה שאדם אינו רודף אחר האמת? יש לכך ב' סיבות. א. עצלות.

ב. תאוה. נפרש, אדם מודע לכך, שעבודת ה' היא טורח ועמל. וכיון שבטבעו הוא אוהב את המנוחה, לכך אינו דוחק את עצמו לעמול בעבודת הבורא. זהו מה שהוגדר לעיל "עצלות". אולם זוהי טעות, אדם חייב להבין, שנגזרה עליו מדת טורח, ויש בידו הבחירה, האם לטרוח ברוחניות, או בגשמיות, אולם מן הטורח לא יצליח לברוח. ישכיל האדם ויבחר לטרוח ברוחניות ולא בגשמיות. "אדם לעמל יולד - אשרי מי שעמלו בתורה".

זאת ועוד, אדם שמחפש מנוחה, ידע שהמנוחה האמיתית היא רק הדביקות בבורא יתברך, וזולת זה כל שאר המנוחות, אינם אלא דמות מנוחה. וכמ"ש חז"ל: "רשעים תחילתם שלוה וסופם יסורים".

הנקודה השניה שהזכרנו - תאוה. אדם סבור שלעבוד את הבורא כרוך ביותר על תאוות, אולם גם זוהי טעות, אין לך תענוג יותר גדול מדביקות בבורא. ובמקום לבחור לעצמו את התענוג הגדול, הוא בוחר לעצמו שיריים. ודאי שבתחילת העבודה אין כ"כ תענוג, אולם בהמשך התענוג רב מאוד.

ענף ב'

טעם נוסף מדוע נצרך ללמוד מוסר

בענף הקודם, בררנו מה הצורך בלימוד המוסר, וכיצד לסלק את המפריעים לזה. בענף זה נוסיף נקודות נוספות שמחמתם נצרך ללמוד מוסר, וכן ננסה לבאר מהי הדרך הנכונה ללמוד מוסר.

הרע שולט בב' האיברים העקריים, מח ולב

האדם מורכב מב' חלקים. מח ולב, חכמה והרגשה. בשניהם שולט כח הרע, ולשניהם התרופה היא ע"י לימוד המוסר.

נבאר, בחכמה, שליטת כח הרע, בדעות פסולות, וכן דעות שאינם מדויקות (יש הרבה שסבורים שכל השקפותיהם נכונות, אולם זוהי הטעות הראשונה שלהם, ובעקבותיה רבות הם הטעויות). נפרש, ודאי שאדם יודע שצריך ללמוד תורה, וצריך לאהוב את ה' ולירא אותו, וכן צריך וכו' וכו'. אולם זוהי ידיעה מאוד שטחית, הוא איננו מבין מהי מהותה הפנימית של תורה, מהי מהותה הפנימית של אהבת ה', ומהי מהותה הפנימית של היראה. נראה לו שהוא מבין כמעט הכל, אולם באמת איננו מבין כמעט כלום.

העד העיד בנו המס"י בהקדמתו, "היראה היא החכמה, והיא לבדה חכמה". ודאי שאין נקרא חכמה מה שאין בו עיון. אך האמת היא, כי עיון גדול צריך על כל הדברים האלה לדעת אותם באמת ולא על צד דמיון והסברה הכוזבת, כל שכן לקנות אותם ולהשיגם". נמצא שהמבט הראשון שאדם מסתכל בעניני מוסר, אינו אלא טעות. מי שלא עמל רבות להבין את המהות הפנימית של היראה, והאהבה וכד', לא מבין את מהותם כלל.

תיקון החלק הזה הוא, ראשית, על ידי לימוד מקיף של ספרי יראה רבים, מן הראשונים עד האחרונים, וללומדם בעיון כשם שלומדים גמ'. וכלשון ר"י, "לערוך מערכות ביראת ה'", עד שיהיה ברור לו לאדם, מהותם הפנימית של האהבה, היראה,

וכו' וכו'. על כל אחד מן הפרטים נצרך עמל ויגיעה זמן רב לא פחות מסוגיא הנלמדת בעיון.

ללימוד המוסר נצרכת הסתכלות בריאה וישרה

ר' יחזקאל לוינשטיין סיפר, ששאל את מו"ר חתנו של הסבא מקלם, מה נצרך בכדי ללמוד מוסר? אחד הדברים שהוא השיב לו (תרגום מאידיש) ראש בריא, ראש חזק. כלומר, המוסר אינו ענין של התעוררות בעלמא, אלא זוהי צורת הסתכלות פנימית על כל החיים. מי שלומד מוסר, ולא שינה את הסתכלותו וגישתו לכל החיים, ידע שהוא איננו מבין מהו מוסר.

כח הרע שולט בלב בב' בחינות

עד עתה דברנו בשכל, בחכמה. עכשיו נדבר בלב, בהרגשים. בחלק זה יש ב' חלקים : א. העדר הרגשים. ב. הרגשים לא נכונים.

נפרש, לב מתוקן, הוא מרגיש בכל דבר את הענין הרוחני שבו, ונמשך אחריו. ואת החלק הגשמי שבכל דבר, הוא רואה כצל עובר, ולכך אין נמשך אחריו. לעומת זאת, בלב שאיננו מתוקן, הכל הפוך. את החלק הגשמי הוא מרגיש טוב ונמשך אחריו, ואת הענין הרוחני הוא לא מרגיש טוב כ"כ, ולכך בטבע אין נמשך אחריו.

נמצא, שאדם שלבו עדיין איננו מתוקן כראוי, כל מה שפועל ברוחניות, אינו אלא ע"י שהשכל מחייב אתו לעשות כן,

ולא מפני שמרגיש משיכה לזה (ודאי שיש חלקים רבים בלב, אפשר שחלק מתוקן וחלק לא). נמצא, שעבודת האדם בענין זה יש בה שני חלקים: א. לעורר את חלק הטוב. ב. לגרש את חלק הרע.

כיצד עושים זאת? ראשית, על האדם להתבונן שהטוב האמיתי הוא רק רוחני. וכדברי המס"י (פ"א): "ואני קרבת אלקים לי טוב" וגו', כי רק זהו הטוב, וכל זולת זה שיחשבהו בנ"א לטוב אינו אלא הבל ושוא נטעה". כלומר, להעמיק מאוד בדעתו, ולהסביר לעצמו בפיו, שאין טוב באמת רק רוחניות, הקב"ה. וצריך שיבין זאת באמת

היטב. וכנגד זה, יתבונן ברע שבגשמיות. ע"י שיראה כמה מכשולים נולדים מכך, וכן שסוף דבר במותו לא יקח כלום מכל זה וכו' וכו'. התבוננות בשפלות ופחיתות הגשמיות על כל ענפיהם.

לימוד המוסר ברגש ובמנגינה מעוררת בכי

צורה נוספת, איך לעורר את הטוב, ולמאוס ברע. היא לימוד מוסר ברגש, במנגינה שובת לב. נפרש, על האדם לבחור לעצמו, קטע שמדבר במעלת הטוב, בקרבת ה'. ויקרא קטע זה, מאות ואפילו אלפי פעמים, בקול ערב, מעורר בכי, חודר לבבות. עד אשר ירגיש, שזה מעורר לו את התשוקה הפנימית לטוב רוחני. וכן להיפך למאוס ברע, יקח קטע שמדבר בגנות הרע (באותו ענין שרוצה לעבוד עליו עכשיו) ויעשה כנ"ל. מסופר על ר' ישראל זצוק"ל, שחזר לילה שלם, על מאמר חז"ל "מאן דלא יליף קטלא חייב".

נמצא לימוד המוסר מורכב מב' חלקים עיקריים: א. לימוד עיוני ומקיף, להבין את מהות היראה אהבה וכו'. ב. לעורר את עצמו להמשך אחר הטוב ולמאוס ברע. וזה ע"י התבוננות רבה בטוב וברע ובנוסף לכך לימוד רגשי עמוק, ללא הפסק, במאמרי חז"ל הנוגעים לענין זה.

ענף ג'

דברי הסבא מקלם כיצד ללמוד מוסר בעינין

בענף זה נמשך להביא כללים המסבירים כיצד ללמוד מוסר ונשתדל ב"ה לבארם.

הסבא זצוק"ל, הגדיר פעם כיצד ללמוד כל דבר, ובמיוחד מוסר. הגדרתו היתה כך, לאחר שאדם לומד ענין מסוים, צריך להתבונן מה הוא חשב בענין זה לפני לימודו, ומה התחדש לו ע"י לימוד זה. ולברר לעצמו דברים מוגדרים בדיוק, מה סבר קודם לכן, ומה בדיוק התחדש לו. נשתדל ב"ה לבאר את דבריו היטב.

סוד ההצלחה הוא "עולם ברור". נפרש, על האדם להרגיל את עצמו, שבכל דבר שמתעסק, שיצא עם דברים ברורים. אין הכוונה שכשאתם לומד גמ' לא ישאר בקושיא, זה א"א. אלא הכוונה, שיהיה ברור לו בדיוק מה הוא מבין, ומה בדיוק הוא לא מבין. להבין מה לא מבינים זהו חלק מן ההבנה. לכך יעץ הסבא, שבכל ענין, בכדי לבא לידי ברור, על האדם להגדיר לעצמו מה חשב לפני שלמד, ומה התחדש לו כרגע. אין לעשות זאת בהעברה בעלמא, צריך להשקיע בכך את מיטב הכוחות. מי שניסה זאת, יודע עד כמה עצה זו מועילה מאוד.

יש לכתוב את ברור המוסרים כצורת "חבורה"

כמו כן ראוי לכל אחד, להעלות את סיכום הדברים על גבי הכתב, דבר זה מוליד ברור עמוק. פעמים רבות, כשאתם מתחיל לכתוב, הוא רואה שהדברים אינם מסודרים אצלו כל צורכם. אדם שלומד מוסר בחלק העיוני (הנזכר בפרק הקודם) צריך להעלות את הדברים על גבי הכתב בצורה מסודרת. אולי גם לזה כיון ר"י בדבריו "לערוך מערכות ביראת ה'".

סוד ההצלחה בהבנת דברים בברור הוא - הניגוד

עצה נוספת המביאה את האדם לידי "ברור", הוא ענין "הניגודים".

נפרש, אמרו חז"ל "לית נהורא אלא מגו חשוכא". כלומר, למשל אם תראה לאדם בגד לבן, הוא יראה שהוא לבן, אולם הוא לא יקלוט קליטה פנימית את עומק לבנינותו, אלא א"כ תתן בצד הבגד הלבן, בגד שחור. ואז, ע"י הניגוד בין שני הבגדים, הוא יבחין את עומק הלבנונית שבו. זהו משל בלבד, אולם כל המבנה הפנימי של האדם בנוי על יסוד זה. האדם לא קולט דברים ברור אלא א"כ הוא רואה את הניגוד שלהם. יסוד זה צריך לשמש את האדם בכל צורת החשיבה שלו, בכל דבר שעוסק עליו להתבונן בנקודת הניגוד שלו.

ניתן משל לדבר. בשבת אסרה תורה איסור ברירה. בשביל שיהיה איסור ברירה, מוכרח שתהיה "תערובת". ננתח מהי הגדרה של "תערובת".

סלט ירקות קצוץ, בודאי מוגדר כתערובת. שתי כוסות משני מינים המונחים בשני צדי השולחן, בודאי אינם תערובת. סכין ומזלג המונחים צמוד אחד לשני, בזה יש להסתפק, אם זה מוגדר כתערובת. כלומר, האם זה דומה למקרה של הסלט, או למקרה של הכוסות. מה עשינו כאן? לא הסתפקנו מיד האם סכין ומזלג מוגדרים תערובת, אלא ניתחנו, מה כן בודאי תערובת, ומה בודאי לא תערובת, ומהי נקודת האמצע, שהיא נקודת הספק. בצורה זו אדם יוצר לעצמו ברירות.

ניקח דוגמא נוספת, אדם מתבונן במדת החסד, ההתבוננות הראויה צריכה להיות כך. חסד של אמת, ענינו לתת לשם לתת, בלי נגיעה אישית, מפני שלא אקבל כלום על נתינה זו. הניגוד של החסד הגמור הוא, אדם שמזיק לשני. לא רק שלא מיטיב עמו, אלא פועל להיפך, הוא מזיק. אולם בין ב' קצוות אלו, יש נקודות רבות באמצע. למשל, אדם שלא נותן, אולם גם לא מזיק. בין מקרה זה לחסד של אמת, יש עוד אפשרות, שאדם עושה חסד, אולם לא חסד של אמת. הוא נותן, אולם אין כוונת נתינתו לשמה, כי כוונתו לקבל גמול על נתינתו.

נמצא בידינו ד' מדריגות. הטבה גמורה, אכזריות, וב' אפשריות ביניהם (ודאי שיש עוד, ותן לחכם וישכיל).

כשאדם ידרוך בדרך שדרכנו, כלומר, שיפרק כל ענין לפרוקים רבים, ויעמיד את שתי הקצוות, ואת הממוצעים ביניהם, בהדרגה. במשך הזמן הוא יקנה לעצמו עולם ברור, עולם מסודר. הוא פתאום יגלה, שדברים שהוא חשב שהוא מבין אותם, הוא כמעט ולא הבין כלום.

בשביל "והשבת אל לבבך" מוכרחים ידיעה ברורה

הפסוק אומר "וידעת היום והשבת אל לבבך". רק כאשר ה"וידעת היום" מבורר כל צרכו, אפשר להגיע ע"י ל"והשבת אל לבבך". ידיעה שאיננה ברורה כל צרכה, איננה יכולה להיות מושבת אל הלב באמת.

על האדם לקחת את הדברים שנראים לו הכי פשוטים, ולנתח, ולנתח, ולנתח, פתאום הוא יגלה, שמה שהוא חשב שזה כ"כ פשוט, יש בו עומק כל כך נפלא.

מי שלא פועל כך בכל הדברים שנראים לו פשוטים, לא דרכו רגליו על פתח המוסר. על האדם, לערוך מערכות שלמות בעיניו "פשוטים" אלו. מי שמרגיש שאינו מסוגל לעשות זאת, הוא חייב הדרכה מיוחדת.

ענף ד'

הדרך לעבודת המוסר

עד עתה ביררנו מפני מה צריך ללמוד מוסר, וכיצד הדרך ללמוד מוסר, עתה ננסה לבאר ב"ה את הדרך לעבודת המוסר.

בספר חובה"ל, מביא את ברכתו של אחד מן החסידים לחבירו, שברכו "הרחמן יצילך מפיזור הנפש". ברכה זו שייכת גם בחלק הרוחני, וגם בחלק הגשמי.

בחלק הגשמי, הברכה ברורה, שברכו שפרנסתו תהיה מתוך רוגע, ושלוה, ובלי מטרידים רבים. וכן שפרנסתו תהיה ממקור אחד ולא ממקורות רבים. מפני שריבוי המקורות מוליד טרדות רבות, כפי שהחוש מעיד.

טעות יסודית בקבלת קבלות

אולם נקודה זו שייכת מאוד ברוחניות גם כן, ונפרש כיצד. הרבה עובדי ה', כשמגיע ר"ה, הם עושים חשבון נפש עם עצמם, ומקבלים קבלות לשנה הבאה. ראשית, כלל ידוע הוא, לא לקבל על עצמו הרים וגבעות, אלא רק קצת יותר ממה שטבעו רגיל בכך.

אולם צריך לידע, שיש צורה יסודית איזה קבלות לקבל. נבהיר את דברינו. לדוגמא, אדם עושה חשבון נפש לעצמו, ומוצא את עצמו לקוי בכעס, בתאוה, בעצלות, בלה"ר, ובמאה ברכות ביום בלא כוונה ראויה. על כל אחד ואחד מליקויים אלו הוא מקבל קבלות כיצד לתקנם. אולם פעמים רבות, יש בעיה בצורת הקבלה. והיא, הוא מקבל לתקן ה' דברים נפרדים, אין קשר בין תיקון כעס, לתיקון התאוה. וכן אין קשר, בין תיקון התאוה, לתיקון העצלות. נמצא, שהאדם עובד על ה' דברים נפרדים. זהו פיזור הנפש גמור, וגם זה נכלל בכלל ברכתו של החסיד בחובה"ל.

הצורה הנכונה לקבל קבלות

מהי כן הצורה הראויה לקבל קבלות? מה כן הצורה הראויה לעבוד עם עצמו? הצורה הראויה היא, שתהיה נקודה אחת, קו אחד, שמאחד את כל עבודת האדם.

מהו הקו המאחד את כל עבודת האדם? באופן כללי יש ב' דרכים לכך: א. להבין שכל כוחות הרע, הם כוחות גוף, ורצונו לגלות את נשמתו. ב. לשמה.

מלחמה כנגד כח אחד היצה"ר - הגוף

נפרש את הדברים בהרחבה. ביררנו בסולם של עליה ענף ה' וענף ז', ב' סוגי עבודות, עתה מומלץ לשוב וללומדם בעיון. בענף ה' ביררנו, שהאדם מורכב מב' חלקים, גוף ונשמה. כל הרע מן הגוף, כל הטוב מן הנשמה. ותפקיד האדם, למצוא את נשמתו, את עצמו האמיתי. הגוף אינו אלא מסך לאמיתת המציאות של האדם.

אולם מסך זה מורכב מהרבה חלקים, גאווה, כעס, דיבור אסור, תאוה, עצלות, וכו' וכו'. בשעה שאדם עובד על הגאווה למשל, אל תהא מחשבתו שרוצה לקנות את הענוה, ולבטל את הגאווה. אין צורך לקנות את הענוה. הענוה כבר קיימת בו, בנשמתו. שורש הבעיה שנשמתו נעלמת ממנו, ולכך הוא אינו מרגיש את הענוה.

נמצא עבודתו לא לקנות עונה, אלא לגלות את נשמתו. ולכך צורת העבודה איננה על הפרטים, אלא יסוד העבודה לבטל את רצונות הגוף. ודאי שיש לגוף הרבה פרטים של רצונות, אולם צורת העבודה לא עם הפרטים, אלא על ביטול הגוף על כל ענפיו. לבטל את הגוף, את רצונותיו, את הכח השורשי הנקרא רצון הגוף.

נמצא העבודה אחת היא, ביטול רצונות הגוף, בכדי לגלות את הנשמה. אם אדם עובד בצורה זאת, הוא יוצא מעולם של פירוד, לעולם של אחדות. לכל העבודה יש קו משותף, נקודה מאחדת. נמצא מחשבתו קבועה בנקודה אחת, ולא במחשבות רבות. זוהי ההצלה מ"פיזור הנפש".

יש מי שיקרא ענף זה, וירגיש שזהו נסיון לשנות את הדברים ע"שניו הגדרה בלבד, אולם מי שמרגיש כך, ידע שלא הבין כלום מענף זה.

ה"לשמה" מאחד את כל עבודת ה'

נקודה נוספת. היכולה להיות המאחד של כל עבודת האדם, הוא ענין ה"לשמה". נבאר, אדם רוצה כבוד, כסף, תאוה, מנוחה, וכו' וכו'. נמצא, שיש לו רצונות רבים נפרדים זה מזה. לעומת זאת, אדם שאביו בקש ממנו כוס מים, מגבת, לחם, וכו' וכו'. אע"פ שגם כאן הפרטים רבים, מ"מ יש כאן כוונה אחת פנימית, לעשות נחת רוח לאביו. הפרטים שונים, אולם כוונתו איננה לפרטים, אלא לתוצאה, נחת רוח לאביו. נמצא שכל כוונתו אינה אלא אחת.

אדם שעובד את בוראו למען עצמו, יכולות להיות לו כוונות רבות נפרדות זו מזו. הוא לומד, כי הוא רוצה לדעת את הש"ס, בשביל שיקרא למדן. הוא מקיים מצוות ל"ת, כי הוא מפחד מגיהנם. הוא מקיים מצוות עשה בשביל ג"ע, וכו' וכו'. אולם מי שעובד לשמה באמת, כלומר לעשות נחת רוח לאביו, לקב"ה, אין לו אלא כוונה אחת. הפרטים רבים, תרי"ג מצוות וענפיהם, אולם הכוונה אחת, לעשות נחת רוח לקב"ה. נמצא כל היום אין לו אלא מחשבה אחת בלבד.

ענף ה'

הדרכה כיצד לנהל פנקס קבלות

בענף זה, נמשיך לברר דרכים מעשיות בעבודת המוסר.

רבים מעובדי ה' מנהלים פנקס, ובו רושמים את קבלותיהם, במה הצליחו, ובמה לא, וכו' וכו'. מתוך הנסיון למדנו, שיש נקודה שרבים טועים בה. והיא, למשל, אדם מקבל להשתדל לכוון בתפילה, ומיד אחר כל תפילה, הוא רושם

לעצמו, אם הוא כיון בה אם לאו וכד'. יש כאן טעות. כבר בשעת התפילה, הוא חושב לעצמו, מה ירשום בפנקס? והאם הוא יתפלל טוב או לא? א"א לחיות עם הפנקס בכל שעה. הצורה הנכונה היא, לכתוב בפנקס, שינוי השקפות, שינוי מחשבות, מבטים שונים, כפי שביררנו בענף ב' וג'. על האדם לברר לו את מדת האהבה מהי, מדת היראה מהי, וכו' וכו'. כל הבנה נוספת, כל בירור נוסף, יחקוק הדברים בפנקסו, עד שתגובש אצלו הסתכלות ברורה בכל נושא ונושא. נוסף לכך, עליו לרשום את קבלותיו, אולם אין ראוי לעיין בהם במשך היום בתמידיות.

ד' זמני תשובה

בספרי היראה מצאנו ד' זמני תשובה: א. בכל ערב קודם שישי. ב. בכל ערב שבת. ג. ער"ח. ד. ער"ה. אדם צריך להקפיד, שזמנים אלו יהיו ימי חשבון נפש תמידיים.

אולם יש לידע, שיש חילוק יסודי בין חשבון הנפש של כל יום וערש"ק, לחשבון הנפש של ער"ח וער"ה. נבאר. כפי שביררנו, הקבלות צריכות להיות בשני מישורים: א. ענין ההשקפה. ב. קבלות מעשיות. בחלק הקבלות המעשיות, על האדם לבדוק את עצמו בכל ערב, ובכל ערש"ק, אם הוא עומד בקבלותיו. זה צריך שיעשה מתוך רוגע, ושלוה פנימית, ולא מתוך לחץ. הלחץ הוא מהמזיקים הגדולים ביותר לכל העבודה הרוחנית.

אולם את חלק ההשקפה והמחשבה, אין לבדוק בכל יום ובכל שבוע, לא בכל יום ובכל שבוע מתבססים אצל האדם השקפות. אם במשך היום ובמשך השבוע התבארו אצלו דברים, ירשום אותם, אולם לא יעשה חשבון נפש בחלק זה.

בכל ער"ח ובכל ער"ה, יעבור על הפנקס, בער"ח על כל החודש ובער"ה על כל השנה, ויבדוק את עצמו האם התחדשו לו דברים בזמן הזה? ומה התחדש? ויעשה סדר עמוק בתוך הדברים, ויברר לעצמו היטב, מה חשב לפני כן? ומה חושב עתה! אם לא התחדשו לו במשך כל החודש שום נקודות מחשבה, צ"ע על עבודתו. בודאי יש בעיה בצורת עבודתו, זה סימן שאדם זה זקוק להדרכה בסיסית, הוא כנראה לא מבין בדיוק מהו מוסר.

לכל כלל יש יוצא מן הכלל

צריך לידע, שכל הכללים שכתבנו, לכלל כלל יש יוצא מן הכלל. לפעמים, באמצע החודש, הוא מרגיש שינוי עצום, והוא מוכרח, וראוי לו שיעשה סדר. אנו, דברנו בזמנים שאין בהם מפנה קיצוני, אלא התחדשות סדירה.

מ"מ, כל ערום יעשה בדעת, ולא יקח דברינו כמסמרות נטועים. זוהי חלק מחכמת עבודת המוסר, לדעת מתי יש לעמוד ולעבוד בתוך הכללים, ומתי לחרוג מהם.

לא לקבל קבלות לזמן ארוך

לאחר שביררנו, שאת חלק הקבלות ראוי לבדוק בכל יום, ובכל שבוע. ראוי להוסיף בזאת נקודה יסודית. והיא, לא לקבל קבלות לזמן ארוך. בדרך כלל, על האדם לקבל קבלות לכמה ימים, או שבוע. ואחר כמה ימים, יבדוק עוד פעם את הקבלות אם הם ראויים באמת, והאם עמד בהם, וכו' וכו'. קבלות לזמן ארוך בדרך כלל נועדו לכשלון מפני ב' סיבות: א. אם מראש, האדם כבר יודע שעליו לעמוד בקבלות זמן רב, קשה לו כבר מתחילה לעמוד בזה, משא"כ אם יודע שזה לזמן קצר יעמוד בזה ב"ה. ב. פעמים רבות, מה שמתאים לעכשיו, לא מתאים לעוד חודש. על האדם להתאים את קבלותיו לפי העת בו הוא נמצא.

קבלות מתוך שמחה ולא מתוך עצבות

נקודה נוספת, הראויה להדגשה והיא: כל עבודת המוסר צריכה להיות מתוך שמחה, על הזכיה שזוכה, להכיר את עצמו ולתקן את עצמו כפי שהתבאר בענף א'. ולכך, אין לקבל קבלות הגורמות לאדם מתח, עצבים, ועצבות. הקבלות שאדם מקבל על עצמו, צריך להרגיש שהוא שמח בהם, וכן שזה לא כל כך קשה לעמוד בהם אם יתמיד ברצונו לעבוד. קבלות שאדם מפחד מהם, אסור לו לקבל אותם. זהו סימן מובהק, שאלו הם קבלות שלמעלה ממדרגתו. האדם צריך להיות שלם, שמח, ורגוע בקבלותיו. אין הכוונה שיקבל רק מה שנח לו לעשות, בצורה כזאת לא יצא כלום. הכוונה היא, שיקבל קבלות שדורשות מאמץ, אבל מאמץ סביר שהאדם מרגיש בפנימיותו שהוא מסוגל ורוצה לעמוד בהם. רבים רבים הפילה טעות זו.

ענף ו'

עבודת המוסר מתוך פשטות

יסוד עיקרי בעבודת המוסר, ואולי היסוד העיקרי ביותר, היא עבודת "הפשטות". נבאר את הדברים בהרחבה ב"ה.

אדם מורכב ממח ולב. המח, מתבגר והולך ומתפתח מאוד, בדרך כלל עם גדילתו של האדם. ובמיוחד אצל בני התורה, שעיקר עסקם בעיון בגמ', המפתח את שכלו של האדם. אולם, הלב כמעט אין מי שיפתח אותו, הוא נשאר במצבו. וכדברי הסבא מקלם שאמר, ששכלו של האדם שכל של מבוגר, ולבו לב של ילד. יש כאן שתי קצוות נוגדים זה לזה מאוד, המרחק ביניהם כמרחק בין שמים לארץ.

בעיה קשה בצורת העבודה של רבים

כאן נוצרה בעיה קשה. כשאדם ניגש להפנים דברים אל לבו, הוא משתמש עם שכלו, ברמה של השכל, ולא ברמה של הלב. נוצר מצב, שאדם מנסה להכניס ללב דברים הרבה מעבר לרמתו. משל למה הדבר דומה? לילד בן ג' שנים, שאביו הלומד עמו, מסביר לו לפי רמתו שלו, של האב. נמצא, שהבן אינו קולט כלום. לא לפי רמתו של הבן, וודאי לא לפי רמתו של האב. הן הן הדברים אצל כל אדם שהשכל בוגר אולם הלב ילד. נמצא, אם ישתמש בשכל לפי רמת השכל, וינסה ללמד את לבו ברמה זו, בודאי דרכו לכשלון עומדת.

בטעות זו נפלו רבים מאוד מאוד. לבם נשאר אטום כמעט לחלוטין, ולא הבינו מה שגו בדרכם. אולם זו הטעות, הם ניסו להכניס ללב, לילד, רמת שכל של מבוגר. הדרך הנכונה היא, להכניס ללב רמה של ילד. ללמד את הלב דברים פשוטים, "פשוטות".

דוגמאות מעשיות לעבודת הפשטות

נבאר איך עושים זאת למעשה, ניתן לכך כמה דוגמאות. אדם מתיישב ללמוד גמ', עליו לחשוב, ולדבר לעצמו דברים (פשוטים) אלו: ראשית, מי כתב את הגמ' הזאת? התשובה: זה ספר מזמן התנאים והאמוראים. אח"כ ישאל את עצמו, מהיכן הם ידעו חכמה זו? התשובה: הם עמלו בתורה, והתפללו לקב"ה שיזכרם לדעת את תורתו הק', והקב"ה שמע אל תפילתם, וחנום בדעה נכונה. אח"כ ישאל את עצמו, מהיכן שכל אנושי מבין חכמה כ"כ נפלאה ועמוקה? אזי ישיב לעצמו, שהחכמה חכמתו של בורא העולם היא, חכמה אין סופית, חכמה בלתי מוגבלת כלל, הן בגודלה, והן בעומקה, וכל מי שעמל בתורה כראוי ומתדבק לבוראו, הקב"ה משפיע לו חכמה מחכמתו האין סופית. היש לך מדה נפלאה מזאת, שבן תמותה דבק בחכמתו של הבורא, חכמתו האין סופית.

לאחר זאת ישאל את עצמו, מי הדפיס גמ' זו? מהיכן היתה לו מכונת דפוס? מהיכן היה המתכות ליצור מכונה זו? עד שיגיע לנקודה, שהקב"ה ברא חומר גלם, וממנו יצרו את הכל. אזי יתבונן, מהיכן היה כח ליצרן להפוך חומר גלם לצורה כ"כ נפלאה? מהיכן היה כח בידיו להרכיב את כל חלקי המכונה זו לזו? התשובה שישב לעצמו בפשטות, שחכמה זו נתן הקב"ה בשכלו של היצרן, וכן נתן כח חיים בידיו, בכדי שיוכל להרכיב מכונה זו.

התבוננות פשוטה יכולה להביא את האדם להכרה באין סוף

בשלב הבא, יתבונן לעצמו על מה מונחת הגמ' על השולחן. מי יצר שולחן זה? הנגר, מהיכן היו לו עצים? ממה

שברא הקב"ה בששת ימי בראשית. אולם, יתבונן לעצמו, כיצד יש כ"כ הרבה שולחנות? וכי הקב"ה ברא בששת ימי בראשית כ"כ הרבה עצים?! אזי יתבונן, וישיב לעצמו במחשבתו ובפיו, כך יצר הקב"ה בטבעו של עולם, שכל עץ אפשר לשותלו ולהרבות ממנו עצים בלי הגבלה. כמה נפלא הדבר שנקודת האין סוף, נראית גם כאן בעוה"ז, ישנה דוגמא מוחשית, מהו מושג אין סופי. בודאי שהעץ מוגבל בהרבה בחינות, אולם יש כאן נצנוץ של האין סוף.

כך ימשיך ויתבונן לעצמו, הרי העץ שגדל ביער נראה שונה לחלוטין מהשולחן הזה וכיצד הפכו עץ כ"כ מחוספס לעץ חלק ומבריק? כיצד שינו את הצבע של העץ? וכו' וכו'. על הכל יתבונן בפרוטרוט, כמה פרטים וחכמה נפלאה טמון בכל חפץ וחפץ שנמצא בעולם. כמה שלבים עובר כל חפץ עד שמגיע למצבו עתה. ועל הכל יתבונן היטב, וירגיש שהקב"ה בראו יצרו ועשהו. עד אשר ב"ה לבו "הילד" יבין כל הדברים הללו וירגישם היטב.

ענף ז'

מבט נוסף בעבודת הפשטות

בענף זה נמשיך בהתבוננות "בפשטות", אולם בנקודה קצת שונה. בענף הקודם עסקנו בהתבוננות פשוטה איך הקב"ה ברא את כל מה שאנו מכירים: דומם, צומח, חי, מדבר. מעשה, דבור ומחשבה, הכל בכל מכל כל. על האדם לחוש בכל דבר שהוא נברא של הבורא. עם כל חפץ שנפגש, ועם כל מצב שנפגש, עליו לחוש שחפץ זה ומצב זה הוא מהקב"ה. חייבים לעבוד על נקודה זו חודשים רבים מאוד, עד שזה יהיה המבט הפשוט של הסתכלות האדם.

ג' מבטים בנפש איך לגשת אל הקב"ה

נוסיף נקודת מבט בדבר. לקב"ה יש שמות רבים, אולם אנו נתייחס כאן לג' שהם: בורא עולם, מלך, אבא. נבאר, בענף הקודם עסקנו במבט של "בורא", להסתכל על כל דבר שהקב"ה ברא אותו, כפי שהתבאר בארוכה. עתה נבאר מבט נוסף, והוא מבט של "מלך".

איך יגש האדם לעבוד את בוראו במבט של מלך

לאחר שהתבאר לאדם בשכלו ובלבו, ומבטו הפשוט בכל דבר שהוא "נברא" של הקב"ה. עתה על האדם לצעוד צעד אחד קדימה. והוא, להסתכל בכל דבר במבט של "מלך". כלומר, מה זה מחייב אותי, מה זה נוגע אלי.

נרחיב את הדברים. בכל דבר שאדם נפגש עמו בחייו, יש סיבה מדוע נפגש עמו. באופן כללי, התשובה לכל דבר היא "עבודת". כלומר, כיון שכל תפקידו של האדם בעולם היא להיות "עבד", עבודת של הבורא ית"ש. נמצא, שבכל דבר שנפגש עמו, סיבת הפגישה היא, בכדי שיעבוד את הבורא עם הכלים שעתה נפגש עמו. אילו מצב זה וחפצים אלו לא היו צריכים לו לעבודת הבורא, הקב"ה לא היה בורא אותם, וכן האדם לא היה נפגש עמו. אם האדם כן נפגש עמו, ע"כ שסיבת הפגישה היא מפני שהוא נצרך לעבוד את הבורא באופן כזה.

דוגמא. לאדם נולד בן בשעה טובה, ומשום כך הוא טרוד. זה חלק מעבודת הבורא לעבוד מתוך טירדה. כך רצונו ית' שיעבדו אותו בהרבה אופנים. פעם מתוך טירדה, פעם מתוך מנוחה.

דוגמא נוספת. פעמים שאדם נצרך לעזור בביתו זמן רב. המבט הנכון להסתכל על זה, שכך רצונו יתברך שאדם זה יעבוד אותו. פעם עובדים את הבורא ע"י תורה, פעם ע"י תפלה, ופעם ע"י עזרה בבית. הכל זה עבודת הבורא.

על האדם להבין, ולהפנים זאת אל לבו, שאין מצב "סתם כך". כל מצב שהקב"ה הביא לאדם, עליו להיות מודע לכך שזהו תפקידו בחיים, ולא לנסות לברוח מהמציאות (ודאי שאין לו לאדם להכניס את עצמו לכך. לדוגמא, להפסיק ללמוד ע"מ לעזור בביתו אם אין צורך אמיתי בכך. אולם כשיש באמת צורך בכך, זהו רצון הבורא שבשעה זו יעסוק בענין זה). מנין לו לאדם מה יותר חביב לפניו ית', האם תורתו מתוך נחת, תפלתו מתוך השתפכות הנפש, או לחילופין עזרה בבית, וטיפול בעולם החומר, מתוך מבט של חסד והטבה?

ביטול גמור למלכותו יתברך מוליד שלווה ומנוחת הנפש גמורה

זוהי "עבודת" אמיתית, אדם לא בוחר לעצמו במה לעסוק, הוא עבד, הוא מכיר בכך שרק הקב"ה יקבע לו מה לעשות, כיצד לעשות, ומתי לעשות, והוא משעבד את עצמו לקב"ה בכל מצב. על האדם לשנן זאת פעמים רבות מאוד, עד אשר יקבע בלבו ובנפשו שהוא "עבד" של הבורא ית'. בכל דבר ודבר שהוא נפגש, הוא מיד מחפש במה אפשר כאן לעבוד את הבורא.

מי שחי בצורה הנזכרת, הוא מבין שכל אדם שבא לבקש ממנו טובה וכד', א"א לדחות אותו. הוא מבין, שהקב"ה שלח אותו והוא מחפש היטב איך אפשר לעזור לו.

אם הקב"ה שלח אלי אדם, הוא לא שלח אותו "סתם", ולכך הוא אינו נח ואינו שקט עד שמוצא במה אפשר לעזור. ודאי, שלפעמים האדם לא מצליח לעזור, באופן זה על האדם להבין שהקב"ה רצה ממנו רק שירצה, וינסה, ולא שיעשה. אולם מלכתחילה, על האדם לנסות לעשות בכל כוחו. (בעומק, יש פעמים שהאדם נשלח בכדי לדחותו וד"ל).

גישה נפשית לקב"ה מתוך מבט של "אבא"

שם נוסף שהקב"ה נקרא בו, הוא "אבא". מי שחי עם מבט זה בחיים, החיים שלו שונים לחלוטין, חיים של "אהבה". בלי מבט זה, חסר הטעם בכל החיים.

נבאר את הדברים בהרחבה. בענף הקודם ביארנו מבט של מלכות ועבדות, בחינה של "יראה". בענף זה נעסוק במבט של אב ובן, "אהבה".

בני ישראל נקראים, "בנים אתם לה' אלוקיכם". כל אחד ואחד מישראל בן של הקב"ה, והקב"ה אוהב אותו כבנו ממש, ואף יתר מכך. עתה, מוטל על האדם לפתח את עצמו בכדי שירגיש את אהבתו של אביו אליו. הוא צריך להתבונן בכל פרט בחייו, ולראות כמה אבא שלו אוהב אותו, כמה הוא דואג לו לכל צורכו בכל שעה ובכל רגע. על האדם מוטל לראות ולהרגיש, שכל דבר שיש לו, אבא נתן לו זאת מתוך אהבתו אליו.

דוגמאות מעשיות כיצד לקנות מבט של "אבא בחיים"

נראה את הדרך המעשית כיצד קונים מבט זה בחיים, וניתן לכך מספר דוגמאות.

אדם מתישב ליד השולחן לאכול. לפני שמתחיל לאכול, עליו להתבונן מה יש לפניו? הוא מסתכל ורואה שולחן, כסא, מפה, צלחת, סכו"ם, גבינה, ירקות, חביתה, מלח ולחם, וכו' וכו'. תפקידו הוא, להתחיל ולהתבונן: מי נתן לי את כל זה? כל כך הרבה שפע, מהיכן זה בא? מאבא שלי! למה אבא שלי נתן לי כ"כ הרבה? כי הוא אוהב אותי. ממתי הוא התחיל לאהוב אותי? ממתי הוא מכיר אותי? אז יתבונן, שאני חלק אלוק' ממעל ממש. אני, הנשמה שלי, היא נצחית, והיא ממש חלק מן הבורא, והיא אינה מוגבלת בזמן. הנשמה שלי קדמה הרבה הרבה לבריאת העולם (בחז"ל איתא, שנמלך הקב"ה בנשמתן של צדיקים בשעה שברא את העולם).

עתה, ישאל את עצמו, האם רק מהיום הוא התחיל להיטיב עמי? ודאי שלא! מרגע שנולדתי, הוא בכל רגע ורגע מחיה אותי, והוא נתן לי מאז את כל צרכי: אוכל, בגדים, בריאות, וכו' וכו'. אולם לא מאז בלבד הוא התחיל להעניק לי, עצם בריאתי היא הטבה, כל הסיבה שהוא ברא אותי היא בכדי להטיב לי (סיבת הבריאה להיטיב לבריותיו). נמצא כל כולי מסכת אחת של הטבה, הטבה של אבא שאוהב אותי.

לימוד תורה מתוך מבט של "אבא"

דוגמא נוספת לכך: אדם מתישב ללמוד גמ', לפני שמתחיל ללמוד, יתבונן לעצמו, מי אמר לי ללמוד? הקב"ה! מדוע הוא ביקש ממני שאלמד? מפני שהוא אוהב אותי, והוא רוצה שאני אהיה קרוב אליו, ולכך נתן לי את תורתו, שע"י תורתו הק' אתקרב אליו, אבא אוהב שבנו קרוב אליו.

תפילה מתוך מבט של "אבא"

דוגמא נוספת לכך, אדם ניגש להתפלל, יעצור האדם את עצמו מעט קודם התפילה, ויתבונן לעצמו, מה אני הולך לעשות עכשיו? להתפלל! מה זו תפילה? לדבר עם הקב"ה. בשביל מה אני צריך לדבר אתו? כי חסרים לי דברים, ואני רוצה לבקש מננו שיתן לי כל צרכי. מדוע הוא לא נתן לי מיד בלי שאבקש ממנו? מפני שהוא אבא שלי, הוא רוצה שאני אדבר אתו, הוא רוצה לשמוע את קולי (בחז"ל איתא מפני מה היו אימותינו עקרות? "מפני שהקב"ה מתאוה לתפלתן של צדיקים", "ועמך כולם צדיקים". עין מד"ר שה"ש ב', י"ד: "והיה מתאוה לשמוע שיחתה").

נמצא, כל ענין התפילה, אינו אלא קשר אהבה בין אב לבן, השתוקקות של אב לשמוע את קולו של בנו. מי שניגש כך לתפילה התפילה שלו תשתנה לחלוטין.

תמיהת רבים

ישנם אנשים, אשר יקראו פרקים אלו, יתמהו ויאמרו לעצמם, דרך זו לבד שהיא מוזרה, הרי היא מעושת, כמה פעמים אפשר לחזור על אותם דברים ידועים?! אולם זוהי טעות נוראה! מי שחושב שענפים הללו נועדו לשכלו, הוא צודק בטענתו. אולם ענפים אלו נועדו "ללב". על האדם להתבונן בכל מה שכתבנו בפשיטות, ולנסות לחוש את הדברים. אין די בהתבוננות שכלית. האדם שמתבונן שקשריו עם הקב"ה הם "קשרי אב ובן", עליו לחוש זאת, וזאת ע"י שיתבונן במשלים מסוג זה: כגון קשריו עם אביו, קשריו עם בניו, וינסה לחוש אותו דבר כלפי הקב"ה. ודאי שזה לא בא בקלות, אולם זו הדרך, ע"י התבוננות פשוטה מאוד בשכל, ונסיון לחוש זאת בלב, וע"י משלים וציורים רבים.

מי שינהג כך במשך חודשים רבים מאוד, ב"ה יעזרהו ה' יתברך, ויפתח לבו לחוש את אביו בחוש גמור.

לשמה מתוך פשיטות

בסולם של עליה ענף ז', עסקנו בענין "לשמה". עתה, בעוסקינו בענין הפשטות, נמתח קו, ונמשיך לבאר את הפשטות בבחינת עבודת לשמה.

כתב המס"י (פי"ט) וז"ל: "אמנם, ודאי שמי שמתכוין בעבודתו לטהר נפשו לפני בוראו, למען תזכה לשבת את פניו בכלל הישרים והחסידיים, לחזות בנעם ה' לבקר בהיכלו, ולקבל הגמול אשר בעוה"ב - לא נוכל לומר שתהיה כוונה זו רעה, אכן לא נוכל לומר גם כן שתהיה היותר טובה, כי עד שהאדם מתכוין לטובת עצמו סוף סוף עבודתו לצרך עצמו. אך הכוונה האמיתית המצויה בחסידיים אשר טרחו והשתדלו להשיגה, הוא שיהיה האדם עובד רק למען אשר כבודו של האדון ברוך הוא יגדל וירבה, וזה יהיה אחר שהתגבר באהבה אליו יתברך, ויהיה חומד ומתאוה אל הגדלת כבודו".

מעשה רב מהח"ח כיצד כיון כל מעשיו לש"ש

העולה מדברי המס"י, שכוונת הלשמה הוא, למען ירבה כבוד הקב"ה. ננסה ב"ה לבאר, כיצד לעשות זאת למעשה. תחלה, נפתח במעשה רב, מהח"ח זצוק"ל, המובא בתחילת ספר קובץ הערות (עדות מפי הגה"ק ר' אלחנן וסרמן זצוק"ל) וז"ל, "מש"כ הרמב"ם, שהרשות ביד כל אדם להיות כמרע"ה, אין הכוונה שיכולים להגיע למדרגת מרע"ה מכל הבחינות, אלא שיש ביד כל אדם להגיע למדרגת מרע"ה בבחינת עבדות ה', עפ"י ביאור הרד"ק שבכל מקום שנזכר עבד ה' הפירוש הוא עפ"י ההלכה שאין קנין לעבד בלא רבו וכל מה שקנה עבד קנה רבו, דהיינו שכל מציאות העבד היא בשביל רבו ולעצמו אין כלום. והעיד (הגה"ק ר' אלחנן) על רבו הקדוש שידע לכיון כל מעשיו לשם שמים, ואפילו כשהיה צריך לחתום על קבלת משלוחי כספים שע"י הדואר, היה אומר לכבוד ה' כשטבל העט בדיו", ע"כ העדות על הח"ח זצוק"ל.

כיצד נראית תפילה לשם שמים

מעשה זה מהח"ח, היטיב להגדיר לנו מה פירוש כל מעשיו לש"ש. אפילו חתימה קלה על ענייני גשמיות עשה לש"ש. ניקח דוגמא זאת, ונבארה בדוגמאות מעשיות.

אדם מתפלל שמו"ע, ומבקש "סלח לנו אבינו" וכו'. על האדם להתבונן, מפני מה הוא מבקש סליחה? יכולים להיות לכך כמה סיבות. א. הוא מפחד שהקב"ה יעניש אותו כאן בעוה"ז. ב. הוא מפחד מעונשים לאחר מיתתו, בגיהנם וכד'. ג. הוא רוצה להיות בעל מדרגה, והחטא סותר לזה. ד. הוא רוצה להתענג על ה', והחטא מפריע

לזה. כל אלו כוונות שאינם לשם שמים. הכוונה הראויה היא שחטא מסתיר ומעלים כבוד הבורא, ורצונו שיתגלה כבודו יתברך, ולכך רוצה שיימחק החטא.

דוגמא נוספת. אדם מתפלל "חננו מאתך חכמה בינה ודעת, דעה בינה והשכל". מפני מה הוא רוצה לדעת את התורה? הכוונה הראויה לשמה היא, בכדי שיתרבה כבוד הקב"ה בעולם. הן ע"י תורת הנגלה, המסירה את החשך. והן ע"י תורת הנסתר, המגלה את האור.

כיצד נראית אכילה לשם שמים

דוגמא נוספת. אדם מתיישב לאכול, עליו להתבונן מפני מה הוא אוכל? אם הוא אוכל מפני שהוא רעב, זה אינו לשמה. עליו להתבונן מי עשה אותו רעב? וכי מעצמו נהיה רעב? ודאי שהקב"ה עשה טבע כזה שיהיה רעב ויאכל, מפני מה צריך לאכול? להרבות כבוד השי"ת. איך מרבים כבוד השי"ת באוכל? ראשית, אדם שמברך בכוונה ומודה ומשבח את הקב"ה על כך, אין לך ריבוי כבוד השי"ת יותר מזה. ר' ירוחם ממיר התבטא פעם, אנשים חושבים שמברכים בשביל לאכול, אולם האמת היא שאוכלים בשביל לברך ודפח"ח. כל סיבת האכילה בשביל להודות לקב"ה.

טבע האדם, שכשהוא נהנה, הוא משבח ומודה היטב ולכך נתקנה האכילה (ודאי שיש כוונות עמוקות יותר, אולם הבאנו כוונות פשוטות).

כוונות לשמה בפשטות ובתמימות

סוף דבר, על האדם העוסק לשמה, להבין שכל חייו למען הבורא. וכל מעשה ומעשה שעושה, עליו להתבונן שעושה כן להרבות כבוד השי"ת. ואף אם אינו מבין איך מתרבה כבוד ה' ע"י מעשה זה, מ"מ יכוין בפשטות שהקב"ה ציוה כך לעשות, וכבוד המלכות שעושים את רצונו. ויכוין שבמעשה זה יתרבה כבוד השי"ת כפי רצונו יתברך.

ענף י'

הכרח לעבודת מוסר אמיתית - הרגש דק

ר' יחזקאל לוינשטיין זצוק"ל שאל את מו"ר, חתנו של הסבא מקלם, מה נצרך כדי ללמוד מוסר? הוא השיב לו ג' דברים (אחד מהם כבר הזכרנו לעיל), אחד מהם הוא "חוש דק".

ישנם ב' טעמים מדוע נצרך הרגש דק לעבודת המוסר

נבאר את הדברים. הסיבה שנצרך למוסר חוש דק, יש לכך ב' בחינות.

א. הפסוק אומר "וידעת היום והשבת אל לבבך". כלומר, יש שני שלבים בעבודה, ידיעת הדבר, והשבתו אל הלב.

צורת העבודה היא זו, תחלה על האדם לקיים בעצמו "וידעת היום". לאחר מכן עליו להבין ולהרגיש היכן לבו נמצא. הוא חייב להתבונן בסתירה הפנימית שיש בין שכלו אל לבו, ולהרגיש עד כמה הלב סותר את השכל. הוא חייב לשבת ולהגדיר לעצמו בברור, היכן מדריגת שכלו, והיכן מדריגת לבו, ומהי הנקודה שעכשיו הוא רוצה להפנים אל לבו.

לולי זאת נוצרת בעיה המצויה אצל רבים, שנראה להם שידיעת שכלם בבירור קרויה השבה אל הלב. טעות זו נובעת מחוסר הרגש דק. הם אינם שמים לב, שהלב, ההרגש הדק שלו, מעולם לא קלט את השגת השכל. אדם שלא מברר לעצמו את הרגשי לבו ואת סתירתם להשגת שכלו, כל עבודתו נועדה לכשלון.

אמת הדבר, שרבים אין להם הרגש דק, ולא יבינו על מה אנו מדברים, "אין בשר המת מרגיש" וכו'. וזוהי הצרה הגדולה ביותר, מכיוון שאין הוא מרגיש את לבו היטב נדמה לו שלבו קנה את ידיעת שכלו, אולם באמת מעולם לא נכנסו הדברים אל לבו.

מי שאין לו הרגש דק מוכרח להתפלל ולבכות על כך לקב"ה

כל מי שקורא את הדברים הללו ואינו מרגיש הזדהות גמורה עם הדברים, ידע שהוא נמצא במצב שיש בו ב' אפשרויות: א. שיש לו הרגש דק, אלא שמעולם לא היה מודע לו כ"כ. אם זה מצבו, עליו להתחיל לפתח אותו ע"י שימת לב לתחושות הדקות, של כבוד, כעס, שמחה, הערכה, וכו' וכו'. הרגשים אלו מאוד מאוד דקים, ועליו לשים לב לחוש אותם. ב. אפשר שמצבו שאין לו חוש דק, אם כך מצבו, עליו להתפלל ולבכות לקב"ה שיפתח את לבו לחוש בהרגשים דקים.

ב. סיבה נוספת שנצרך ללמוד המוסר הרגש דק, היא מפני הצורך להכיר את תת ההכרה.

נבאר, אדם מורכב מב' חלקים: הכרה, תת ההכרה. הכרה פירושו, מה שאדם מודע למחשבותיו. תת ההכרה ענינה הבלתי מודע. לאחר שאדם זיכר, טיהר ויישר את הכרתו, עתה עבודתו לתקן את תת ההכרה, ובנקודה זו עמלו כל הצדיקים עד סוף ימיהם.

כיצד יכיר האדם את תת הכרתו

נשאלת השאלה, אם זה לא מודע לאדם, אם כן כיצד יתקן את הבלתי מודע לו? יש ב' תשובות לדבר. א. קורה לאדם מצב שפתאום נופלים במוחו מחשבות שונות ומשונות, ידע האדם שמחשבות אלו שורשם ומקורם מתת ההכרה, ובמחשבות אלו טמונה פנימיותו. לפעמים צצה לאדם מחשבה אולי יגנוב, ומיד דוחה אותה כהרף עין, "לא יכול להיות שאני אפילו אעלה על דעתי כזה דבר". האמת, שמחשבה זו באה מתת הכרה ששם נקודת הגזל לא תוקנה כראוי. הבאנו דוגמא בלבד, אולם ישכיל האדם בצורה זו לגלות את כל חסרונותיו בתת ההכרה.

אפשר להכיר את תת ההכרה ע"י הרגש דק

דרך נוספת, להכיר את תת ההכרה. היא ע"י הרגש דק. האמת היא, שמי שיש לו הרגש דק, לא זקוק לדברינו. ומי שאין לו, לא יבין מה אנו כותבים. מ"מ כתבנו זאת, למי שלא מרגיש, שידע שעליו להתחנן ולבכות לקב"ה, שיפתח את הרגשיו, שההרגש שלו יהיה דק, ואז יוכל להבחין מה שורר בתת הכרתו.

הטעות המצויה

ראינו זאת בעינינו, ולא פעם אחת בלבד, אנשים שעבדו שנים בעבודת ה' ביגיעה ובעמל, והם רחוקים מאוד מאוד מעבודת ה' אמיתית (ה' יחוס וירחם עליהם), וכל זאת, מפני שהם אינם מרגישים את עצמם, הם אינם מרגישים היכן לבם באמת נמצא, כל עבודתם ע"י שכלם, והם אינם יודעים באמת מהו המושג "לב". נראה להם ש"לב" הכוונה בירור, אולם באמת לב הוא הרגש פשוט, הרגש דק, תפיסת המציאות. סימן לאדם שלבבו נפתח, אם נפשו משתפכת בקלות לפני יוצרה, ועיניו זולגות דמעות, לא דמעות מתוך מאמץ, אלא מתוך פשטות.

- [בלבבי משכן אבנה - ח"ג](#) [1]

[1] <https://bilvavi.net/bilvavi.gimmel>